

PRIRUČNIK O POSTUPANJU POLICIJE **U SLUČAJU HOMOFABIČNOG NASILJA**

MARIJANA LAKOVIĆ

0 autorki

Marijana Laković

Rođena je 11. avgusta 1970. godine, u Podgorici. Diplomirala je na Pravnom fakultetu u Podgorici. Položila je pravosudni i advokatski ispit. Govori engleski jezik. Od 1997. godine do 2000. godine, radila je kao pripravnica kod Državnog tužioca Republike Crne Gore. Od 2000. godine do 2004. godine, radila je kao savjetnica Osnovnog tužioca u Podgorici. U maju 2004. godine, Skupština Crne Gore je izabrala za članicu Tužilačkog savjeta Crne Gore iz reda istaknutih pravnika na mandat od 4 godine. Od 2004. do 2007. godine, radila je na poslovima savjetnice Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore. Za Zamjenicu zaštitnika ljudskih prava i sloboda imenovana je 2007. godine. U više prilika, bila je na kraćim i dužim boravcima radi usavršavanja u struci, kao što je boravak na poziv Vlade SAD u Vašingtonu gdje je posjetila Vrhovni sud i Federalni Apelacioni sud, od juna do septembra 2006. godine, u okviru internship programa, radila je u instituciji AIRE Centra u Londonu, a u preko 20 evropskih gradova, učestvovala je na raznim skupovima na temu ljudskih prava i zaštite od diskriminacije. Izlagala je i predavala na mnogobrojnim treninzima, radionicama i konferencijama u Crnoj Gori na teme iz oblasti ljudskih prava i zaštite od diskriminacije u organizaciji državnih institucija, međunarodnih i nevladinih organizacija.

Fotografija: Beograd - Parada ponosa
Autori copyright: Čarita Brković

SADRŽAJ PRIRUČNIKA

PREDGOVOR IZDAVAČA	4
POGLAVLJE 1: UVOD	6
Namjena priručnika	8
Lista pojmova	9
POGLAVLJE 2: PREDRASUDE I STEREOTIPI	14
POGLAVLJE 3: O DISKRIMINACIJI	18
3.1. Iz Ustava Crne Gore	20
3.2. Iz Zakona o zabrani diskriminacije	20
Diskriminacija po osnovu rodnog identiteta i seksualne orijentacije	21
Teži oblici diskriminacije	21
Vođenje evidencije	21
POGLAVLJE 4: KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE LGBT OSOBA	22
4.1. Homofobično nasilje	24
4.2. Iz krivičnog zakonika Crne Gore	24
4.2.1. Teško ubistvo	24
4.2.2. Teška tjelesna povreda	24
4.2.3. Laka tjelesna povreda	25
4.2.4. Povreda ravnopravnosti	26
4.2.5. Zlostavljanje	26
4.2.6. Mučenje	26
4.2.7. Ugrožavanje sigurnosti	27
4.2.8. Iznošenje ličnih i porodičnih prilika	27
4.2.9. Nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici	27
4.2.10. Ucjena	28
4.2.11. Uništenje i oštećenje tuđe stvari	28
4.2.12. Nasilničko ponašanje	29
4.2.13. Rasna i druga diskriminacija	29
4.3. Iz Zakona o javnom redu i miru	29
POGLAVLJE 5: ŽRTVE HOMOFOBIČNOG NASILJA	30
5.1. Karakteristike žrtve homofobičnog nasilja	32
POGLAVLJE 6: POSTUPANJE POLICIJE U SLUČAJU HOMOFOBIČNOG NASILJA	36
6.1. Postupanje policije kad je maloljetno lice žrtva homofobičnog nasilja	40
LITERATURA	41
POGLAVLJE 7: PRIMJERI IZ PRAKSE NVO JUVENTAS O NVO JUVENTAS	42
	46

PREDGOVOR IZDAVAČA

Da bi prava LGBT osoba bila zaštićena, policija treba biti upoznata sa svim specifičnostima ugroženosti prava ovih osoba.

„Pravi policajac svima će pružiti pomoć.“

Crna Gora prolazi kroz ubrzane promjene propisa, podjele nadležnosti unutar sistema, shvaćanja prava i sloboda i načina na koji se ta prava i slobode štite. Dugogodišnja zapostavljenost teme LGBT prava dovela je do konfuzije među pružaocima usluga onda kada je otvoreno pitanje homofobije u crnogorskom društvu, s opravdanim ispostavljanjem različitih zahtjeva za izmjene u postupanju prema LGBT osobama i izmjene u zakonima kojima se trenutno ograničavaju prava LGBT osoba, a ove osobe dovode se u neravnopravan položaj u odnosu na heteroseksualne.

Da bi prava LGBT osoba bila zaštićena, policija treba biti upoznata sa svim specifičnostima ugroženosti prava ovih osoba i karakterističnim situacijama u kojima se ta prava krše. Obučen policajac/ka koji s poštovanjem prilazi žrtvi i ispunjava svoju dužnost na isti način prema svim osobama koje se u datom momentu nalaze u Crnoj Gori jeste policajac/ka koji profesionalno prilazi svom poslu. U prethodnom periodu bilo je slučajeva kad ni sami policajci/ke nijesu prepoznavali da svojim činjenjem ili nečinjenjem dodatno diskriminišu ili ugrožavaju prava LGBT osoba. Crna Gora se i u tom smislu mijenja pa smo svjedoci sve većeg broja pozitivnih primjera postupanja policije u kontaktu s LGBT osobama, posebno kad su LGBT osobe žrtve nasilja i diskriminacije.

Autoritarno, tradicionalno društvo, kakvo je svakako crnogorsko, na ljudska prava LGBT osoba gleda kao na specijalna prava. Tako nekad možemo čuti da se raspravlja o tome treba li ovim osobama dati prava i koja im prava treba dati. Isti princip primjenjivan je u prošlosti za prava o kojima danas nema spora, pa su, recimo, žene pravo glasa u Crnoj Gori dobile tek 1945. godine.

Do danas je zabilježen mali broj zvanično prijavljenih slučajeva diskriminacije i nasilja prema LGBT osobama. Ipak, tokom istraživanja koje je sproveo Centar za monitoring za potrebe Juventasa jula 2010. godine zabrinjavajućih 4% ispitanika/ca navelo je da je prisustvovalo nasilju nad osobom isključivo zbog njene pretpostavljene ili stvarne seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Među opštom populacijom zabrinjavajuće je visok i procenat onih koji opravdavaju fizičko ili verbalno nasilje prema LGBT osobama. S druge strane, istraživanja koja su u okviru Juventasova projekta sprovedena među LGBT osobama ukazuju na nedostatak povjerenja LGBT osoba u policiju, posebno kad je u pitanju prepoznavanje nasilja, poštovanje dostojanstva ličnosti i očuvanje prava na privatnost. Tako počinioци/teljke prekršajnih i krivičnih dijela, na primjer nasilja, ostaju nekažnjeni. Nasilje, iako postoji, rijetko se prijavljuje i rijetko dokumentuje. Najviše dokumentovanih slučajeva, prema podacima kojima raspolaže

Juventas, imaju Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda i nevladine organizacije, u prvom redu Juventas i LGBT forum Progres. Stoga je potrebno raditi na izgradnji povjerenja između policije i LGBT populacije.

Priručnik koji imate pred sobom zapravo je podsjetnik kako policija, da bi svoj posao obavljala na odgovarajući način, treba da postupa u kontaktu sa žrtvama homofobičnog nasilja ili uopšte s LGBT osobama. Marijana Laković, autorka ovog priručnika, zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda, je ekspertkinja poznata u javnosti po aktivnostima koje su uticale na smanjenje homofobije u crnogorskom društvu i na uspostavljanje kvalitetnijeg pravnog i institucionalnog okvira za puno poštovanje prava LGBT osoba.

Ovaj priručnik, prvi ovoga tipa u Crnoj Gori, sadrži osnovne principe postupanja policije u kontaktu sa žrtvama homofobičnog nasilja i diskriminacije. Sveobuhvatan je i veoma čitljivo i pregledno daje objašnjenje društvenih okolnosti koje dovode do homofobičnog nasilja, ali i detaljno prikazuje zakonske propise kojima se ovo polje uređuje, a kojih se profesionalci/ke iz oblasti bezbjednosti trebaju pridržavati. Poseban kvalitet priručnika predstavljaju smjernice za postupanje policije u slučaju homofobičnog nasilja, s tim da su izdvojene preporuke za postupanje u slučajevima kad je žrtva maloljetna.

Priručnik predstavlja dio projekta „Unapređenje kvaliteta servisa za LGBT osobe“, koji nevladina organizacija Juventas realizuje s ciljem promocije i zaštite ljudskih prava LGBT osoba u Crnoj Gori. Specifični ciljevi ovog projekta jesu podizanje kapaciteta zapošljenih u institucijama koje su nadležne za zaštitu od diskriminacije i koje u radu dolaze u kontakt s LGBT osobama te podizanje kapaciteta LGBT aktivista/kinja kako bi efikasnije štitili svoja prava.

Projekat je finansijski podržala Britanska ambasada u Podgorici.

Samo interesovanje za priručnik i prepoznavanje potrebe za daljom edukacijom iz ove oblasti predstavlja ohrabrujuću polaznu osnovu za stvaranje društva jednakih mogućnosti, jednakih prava, društva u kom svi činioci uživaju benefite demokratskog, građanskog uređenja.

Uz uvjerenje da priručnik daje dovoljno argumenata za prihvatanje preporuka koje su njegov dio, u ime Juventasa zahvaljujem autorki priručnika Marijani Laković, Britanskoj ambasadi u Podgorici na podršci i svim pripadnicima/cama Uprave policije koji su učestvovali u projektu „Unapređenje kvaliteta servisa za LGBT osobe“.

Ivana Vujović,
predsjednica Upravnog odbora NVO Juventas
Podgorica, mart 2012.

POGLAVLJE 1

UVOD

LISTA POJMOVA

Ovaj priručnik namijenjen je policijskim službenicima, koji u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava imaju veoma značajnu ulogu.

UVOD U **POGLAVLJE**

Slijede objašnjenja
pojmovi vezanih
za LGBT osobe,
kako biste bolje
razumjeli sadržaj
ovog priručnika.

UVOD: **NAMJENA PRIRUČNIKA**

Ovaj priručnik namijenjen je policijskim službenicima, koji u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava imaju veoma značajnu ulogu.

Da bi je uspješno realizovali, moraju biti ubijeđeni da svojim radom obavljaju misiju od životnoga interesa za građane/ke i stvaranje harmoničnih odnosa među njima. S tim u vezi, značajno je da policija bude što više edukovana o problematici s kojom se u ostvarivanju svog posla srijeće, kao i o postupanju koje najviše odgovara situacijama u kojima djeluje.

Da ne bi bilo nesporazuma u vrednovanju postupanja, ono mora biti oslonjeno na poštovanju standarda, koji proističu iz međunarodnih konvencija i drugih dokumenata usvojenih od strane države o čijoj se policiji radi i njenog zakonodavstva.

Priručnik je namijenjen policiji Crne Gore da se podsjeti i/ili doedukuje u pogledu poznavanja prava LGBT osoba. Sadrži i uputstva za postupanje policije pri zaštiti od diskriminacije i nasilja pripadnika/ca ove populacije.

LISTA POJMOVA

Ovdje možete, na jednom mjestu, pogledati objašnjenja pojmova vezanih za LGBT osobe.

- **Aut:** Opisuje osobu koja se seksualno / rodno / polno identifikuje u javnom i/ili u profesionalnom životu.¹⁾
- **Autovati se / autovanje:** Čin objavljivanja da je neko gej, lezbejka ili biseksualna osoba. Većina gej i lezbejske zajednice smatra da je nepristojno i protivi se tome da bilo koja osoba, osim one koja je u pitanju, odlučuje o tome kada će i kome pričati o seksualnoj orijentaciji. Lezbejska i gej zajednica termin autovati se (prim. aut.) takođe koristi za situaciju kad gej ili lezbejka sam/a odluči pričati o svojoj seksualnoj orijentaciji. Tako se, na primjer, može reći da se lezbejka autovala ocu, tj. da mu je rekla da je lezbejka.²⁾
- **Aseksualnost:** Aseksualna osoba je neko ko ne doživljava seksualnu privlačnost. Aseksualne osobe imaju emotivne potrebe kao i svi drugi ljudi i jednako su sposobne da stupaju u intimne veze. Aseksualnost ne treba miješati s celibatom, koji je izbor ili je određen situacijom u kojoj se osoba nalazi. Postoje stanovišta da je aseksualnost seksualna orijentacija.³⁾
- **Biološki (hromozomski) pol:** Određenje determinisano hromozomima (XX, XY), hormonima (estrogen i progesteron, testosteron) i unutrašnjim i spoljašnjim genitalijama (vulva, klitoris, vagina, testisi i penis). Konstruktivističke teorije tvrde da je pol (kao i rod i rodne uloge) konvencija (društvena konstrukcija).⁴⁾
- **Bifobija:** Netolerantnost ili nasilje prema biseksualnim osobama koje sprovode heteroseksualne osobe (u tom slučaju često je sinonimna sa homofobijom) ili lezbejke i/ili gejovi.⁵⁾
- **Biseksualna osoba:** Osoba koju emotivno i seksualno privlače osobe koje pripadaju više nego jednom polu.⁶⁾
- **Druga porodica:** Mreža prijatelja, partnera/ki i bivših partnera/ki od kojih LGBT osoba traži (i dobija) podršku, ponekad da bi nadoknadila ono što joj je uskraćeno u primarnom okruženju.⁷⁾
- **Coming out – razotkrivanje:** Proces javnog i otvorenog istupanja i vlastitog afirmisanja kao lezbejke, geja, biseksualne, transseksualne ili interseksualne osobe.
- **Cross-dressing:** Doslovno, nošenje odjeće koja se dizajnira za suprotni pol.⁸⁾
- **Viktimizacija:** specifičan termin koji označava diskriminaciju osobe zbog podnošenja tužbe ili učešća u procesu koji je pokrenula druga osoba u svojstvu svjedoka.⁹⁾

1) Labris Čitanka: Od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima, LABRIS, Beograd, 2009.

2) Ibid.

3) ILGA Europe Glossary, jul 2011, http://www.ilga-europe.org/home/publications/ilga_europe_glossary

4) Labris Čitanka: Od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima, LABRIS, Beograd, 2009.

5) Ibid.

6) ILGA Europe Glossary, jul 2011,

http://www.ilga-europe.org/home/publications/ilga_europe_glossary

7) Labris Čitanka: Od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima, LABRIS, Beograd, 2009.

8) Ibid.

9) Ibid.

LISTA POJMOVA

Nastavak...

- **Uznemiravanje:** svaki čin ili ponašanje koje žrtva doživljava nepoželjnim, što može biti povezano sa žrtvinom seksualnom orijentacijom, rodnom identitetom/izražavanjem i/ili kao uvredljivo, ponižavajuće, odnosno kao čin zastrašivanja.¹⁰⁾
- **Gay (Gej):** Osnovno značenje termina je razdragan, veseo. U XIX vijeku zadobija novo značenje: seksualne radnice s prezirom su nazivane „vesele (gej) žene“, pa se taj atribut pripisivao i muškarcima koji su koristili njihove usluge i muškim seksualnim radnicima. Ranih godina XX vijeka nekolicina muškaraca i žena iz Amerike prisvaja taj izraz kao zamjenu za klinički naziv „homoseksualna osoba“. Riječ ulazi u široku upotrebu šezdesetih i sedamdesetih godina XX vijeka, kad mediji prihvataju zalaganja gej pokreta da se izraz „homoseksualac“, koji koriste psihijatri pri dijagnozi mentalnog oboljenja, zamijeni riječju gej (po analogiji sa zahtjevima crnačkog pokreta da se riječ negro zamijeni riječju black).¹¹⁾
- **Gej (muškarac) / gejovi:** Muškarac koga fizički i/ili emotivno privlače isključivo muškarci.
- **Heteroseksizam:** Stav da je heteroseksualnost jedina validna seksualna orijentacija. Heteroseksizam se često ispoljava u formi ignorisanja lezbejki i gejova. Na primjer, brojni članci o ljubavi, parovima i odnosima koji nigdje ne pominju istopolne parove.¹²⁾
- **Heteroseksualni muškarac / heteroseksualna žena / heteroseksualna osoba:** Osoba koju fizički i/ili emotivno privlače isključivo osobe suprotnog pola. Heteroseksualna osoba ne mora imati seksualna iskustva s osobom suprotnog pola da bi se definisala kao heteroseksualna.
- **Homofobija:** Osjećaj mržnje, straha i nepodnošljivosti prema homoseksualnim osobama i osobe za koje se pretpostavlja (najčešće na osnovu izgleda) da su homoseksualne. Kao i sve fobije, predstavlja neopravdan strah. Homofobija je najčešće posljedica nedovoljne informisanosti.¹³⁾
- **Identitet:** Seksualni identitet (lezbejka, strejt, gej, biseksualna osoba, aoseksualna osoba) i rodni identitet (transvestit, transrodni, transseksualna osoba). Iako djeluju intuitivno, ove podjele nijesu striktno i fiksirane. „Politika identiteta“ koristi identitet kao sredstvo za zadobijanje političke moći, rodne jednakosti, društvenog uvažavanja, kulturne legitimnosti, i to najčešće u formi većih prava.¹⁴⁾
- **Interseksualna osoba:** Osoba koja se ne rađa s izrazito ženskim ili muškim, već nedefinisanim polnim organima. Ove su osobe kroz istoriju nazivane hermafroditima, što je stigmatizirajuća riječ i navodi na pogrešno tumačenje.¹⁵⁾
- **Lezbejka:** Žena koju fizički i/ili emotivno privlače isključivo žene.
- **LGBT:** Skraćenica za lezbejke, gej muškarce, biseksualne, transrodne osobe.
- **LGBTTIQ:** Skraćenica za lezbejke, gej muškarce, biseksualne, transrodne, transseksualne, interseksualne i queer osobe.
- **Pol:** Društvena i zakonska kvalifikacija na osnovu reproduktivnih organa/funkcija i genitalija na muški, ženski i interseks. Društveno su prihvaćeni samo muški i ženski pol.¹⁶⁾
- **Polni identitet:** Individualno identifikovanje po pitanju pola i polne pripadnosti koje ne zavisi od pola koji je pripisan rođenjem.¹⁷⁾

10) Ibid.

11) Labris Čitanka: Od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima, LABRIS, Beograd, 2009.

12) Ibid.

13) Ni manje ni više, ista prava za sve, Juventas, Podgorica, 2010.

14) Labris Čitanka: Od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima, LABRIS, Beograd, 2009.

15) Ni manje, ni više, ista prava za sve, Juventas, Podgorica, 2010.

16) Ni manje, ni više, ista prava za sve, Juventas, Podgorica, 2010.

17) Labris Čitanka: Od A do Š o lezbejskim i gej

- **Povorka ponosa:** Povorke ponosa i marševi datiraju od juna 1969, kad je organizovan Stonvol (Stonewall) protest, gdje su LGBTI osobe iz Njujorka protestovale na ulicama nekoliko dana protiv upornog policijskog uznemiravanja LGBTI osoba i mjesta gdje se oni okupljaju. Sljedeće godine pobuna je obilježena demonstracijama u nekoliko američkih gradova, i od tada su se godišnje demonstracije protiv homofobije i transfobije i za LGBTI prava proširile po svijetu.¹⁸⁾
- **Queer:** Pojam koji označava svaki oblik odstupanja od uobičajenih heteroseksualnih i muško-ženskih normi ponašanja; ne odnosi se isključivo na LGBT osobe.
- **Rod:** Društveni konstrukt pola koji po definiciji određuje samo društvene uloge muškaraca i žena, to jest osoba muškog ili ženskog pola. Takođe, individualni konstrukt sopstvenog identiteta/izražavanja koji potvrđuje, negira i/ili prevazilazi društveno zadate i formirane polne i rodne uloge muškaraca i žena, kao i cijelu binarnu osnovu „muškog“ i „ženskog“.¹⁹⁾
- **Rodni identitet:** Sopstveni rodni doživljaj, koji ne mora zavisiti od pola koji je propisan rođenjem. Rodni identitet tiče se svake osobe i ne podrazumijeva samo binarni koncept muškog ili ženskog. Polni identiteti jesu muškarac, žena, transseksualna osoba, interseksualna osoba, ali i polna neidentifikovanost.²⁰⁾
- **Rodno izražavanje:** Vizuelna i spoljna prezentacija svake osobe koja se ogleda kroz odijevanje, odjevnice ili tjelesne oznake, frizuru, ponašanje i govor tijela.²¹⁾
- **Seksualna orijentacija:** Emocionalna i/ili fizička privlačnost ili naklonost koja može biti prema osobama istog i/ili različitog pola. Izbjegavajte korišćenje uvredljivog izraza „seksualna preferencija“ ili „seksualno opredjeljenje“ (prim. aut.), koji se često koristi kako bi se impliciralo da je istopolna seksualna orijentacija nešto što se može i treba promijeniti.²²⁾
- **Seksizam:** Diskriminacija i/ili stavovi, uslovi i ponašanje kroz koje se vrši promocija stereotipa i represivnih društvenih uloga i normi na bazi pola i roda. Posebno se odnosi na norme, vrijednosti, uvjerenja, strukture i sisteme koje marginalizuju i podređuju žene dodjeljujući muškarcima moć, privilegije i preimućstva. Oblik nasilja koje se nad ženama vrši individualno ili institucionalizovano.²³⁾
- **Strejt:** Označava, prije svega, nešto pravo, bez skretanja (devijacija), nešto nepomiješano, ali i nešto konvencionalno, što ne odstupa od normi koje su prihvaćene kao uobičajene, „normalne“ i „prirodne“. Neutralna oznaka za heteroseksualne osobe u queer zajednici.²⁴⁾
- **Transrodno:** Sveobuhvatni termin koji se koristi kako bi se opisale različite osobe, ponašanja i grupacije koje imaju zajedničko djelimično ili potpuno suprotstavljanje nametnutim rodnim i polnim ulogama. Transrodnost se ne odnosi na seksualnu orijentaciju osobe.²⁵⁾
- **Transseksualna osoba:** Osoba koja ima jasnu želju i namjeru da promijeni pol i osoba koja je djelimično ili potpuno modifikovala (uključuje fizičku i/ili hormonalnu terapiju i operacije) tijelo i prezentaciju, izražavajući svoj rodni i/ili polni identitet i osjećaj sebe.²⁶⁾

ljudskim pravima, LABRIS, Beograd, 2009.

18) ILGA Europe Glossary, jul 2011, http://www.ilga-europe.org/home/publications/ilga_europe_glossary

19) Labris Čitanka: Od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima, LABRIS, Beograd, 2009.

20) Ni manje ni više, ista prava za sve, Juventas, Podgorica, 2010.

21) Labris Čitanka: Od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima, LABRIS, Beograd, 2009.

22) Ibid.

23) Ibid.

24) Labris Čitanka: Od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima, LABRIS, Beograd, 2009.

25) Ibid.

26) Ibid.

LISTA POJMOVA

Nastavak...

- **Transfobija:** Odnosi se na negativna kulturološka ili lična ubjeđenja, mišljenja, stavove i ponašanja bazirana na predrasudama, preziru, strahu i/ili mržnji prema trans-osobama ili se protive varijetetima u rodnom identitetu i rodnom izražavanju. Institucionalna transfobija manifestuje se kroz zakonske sankcije, patologizaciju i nepostojeće/ neodgovarajuće mehanizme za suzbijanje nasilja i diskriminacije. Društvena transfobija manifestuje se kroz fizičko nasilje i druge oblike nasilja, govora mržnje, diskriminacije, prijetnji, marginalizacije, društvene isključenosti, ismijavanja i uvreda.²⁷⁾
- **Transrodna osoba:** Osoba čiji rodni identitet i/ili rodno izražavanje nije u skladu s vriježenim (nametnutim) tradicionalnim rodnom ulogama i normama.²⁸⁾
- **Transvestija / transvestit / transvestiti:** Osobe koje vole da nose odjeću suprotnog pola. Transvestija, tj. preoblačenje nije povezano sa seksualnom orijentacijom. Transvestiti mogu biti i heteroseksualne i istopolno orijentisane osobe.²⁹⁾
- **Zastava duginih boja:** Najrasprostranjeniji simbol LGBT zajednice. Verzija koju danas LGBT zajednica koristi sastoji se od 6 boja (sunčeva spektra), koje simbolizuju različitost u zajednici.³⁰⁾

27) ILGA Europe Glossary, jul 2011, http://www.ilga-europe.org/home/publications/ilga_europe_glossary

28) Labris Čitanka: Od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima, LABRIS, Beograd, 2009.

29) Labris Čitanka: Od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima, LABRIS, Beograd, 2009.

30) Ni manje ni više, ista prava za sve, Juventas, Podgorica, 2010.

Fotografija: "Split Pride"
Copyright: LGBT Forum Progres

POGLAVLJE 2

PREDRASUDE I STEREOTIPI

Crna Gora je još uvijek pogodno tlo za egzistenciju stereotipa i predrasuda, posebno kad se radi o LGBT osobama.

UVOD U **POGLAVLJE**

Mnoge predrasude stvaraju se, odnosno prihvataju, već u djetinjstvu, kad djeca oponašaju način razmišljanja, govora i ponašanja roditelja.

PREDRASUDE I STEREOTIPI

Crna Gora je još uvijek pogodno tlo za egzistenciju stereotipa i predrasuda, posebno kad se radi o LGBT osobama.

Predrasude su vrste stavova koji se ne zasnivaju na validnom, tj. dovoljnom i vjerodostojnom iskustvu niti na racionalnim, u realnosti utemeljenim argumentima. Predrasude odražavaju vjerovanje kojim je podsvjesno determinisan sud ili rasuđivanje i koje čini smetnju objektivnom rasuđivanju. Duboko su ukorijenjene i nijesu logički opravdane. Praćene su jakim emocijama (obično negativnim) i teško ih je mijenjati. Jednostavnije rečeno, predrasude su obično negativni stavovi ili mišljenja o nekoj osobi, grupi ili pojavi stvoreni prije realnog, direktnog iskustva s tom osobom, grupom ili pojavom, ili bez poznavanja ili istraživanja činjenica o tome. I dalje, predrasude se često izražavaju kroz sumnjičavost ili mržnju prema određenoj grupi (ili grupama) ljudi određene rase, religije, seksualne orijentacije ili slično. U ekstremnim slučajevima rezultiraju time da se određenim grupama ljudi ukidaju ljudska prava ili da se drugim grupama neopravdano daje prioritet. Mnoge predrasude stvaraju se, odnosno prihvataju, već u djetinjstvu, kad djeca oponašaju način razmišljanja, govora i ponašanja roditelja. Isto tako, do stvaranja ili prihvatanja predrasuda dolazi i u procesu obrazovanja već u ranom periodu kad ljude podučavaju da su određeni stavovi „ispravni“, što dovodi do formiranja mišljenja bez odmišljanja svih aspekata određenog pitanja. Rano prihvatanje predrasuda prilično je zastupljeno, ali se predrasude mogu stvarati i/ili prihvatati čitavog života.

Pogrešno širenje sopstvenih iskustava na okolinu može biti vrlo štetno. Ako je razvila stav da pripadnici jedne grupe posjeduju određena obilježja, zbog nekog negativnog iskustva s pripadnicima te grupe, osoba može pretpostaviti da svi pripadnici te grupe imaju takva obilježja. Primjera radi, osoba koja je imala niz loših veza s osobama suprotnog pola može pretpostaviti da sve osobe tog pola imaju ista obilježja, pa će usvojiti predrasudu poznatu kao seksizam. Ovo je tipično za sve oblike predrasuda: rasizam, vjersku netoleranciju, političke i nacionalne predrasude, predrasude prema osobama određene starosti i slično. Dakle, prenošenje sopstvenih iskustava može doprinijeti da i osobe kojima ste prenijeli takva iskustva mogu upasti u zamku stvaranja predrasude na osnovu tih iskustava.

Stereotipi su „slike u glavama“ koje predstavljaju ograničenje za objašnjenje događaja o kojima smo nedovoljno obaviješteni i koje se, s obzirom na to da su samo slike, znatno razlikuju od dijela spoljašnjeg svijeta na koji se odnose, pa se, prema tome, ispostavljaju kao činjenično netačne, izrazito krute konstrukcije, zasnovane na nelogičnom rasuđivanju. Pojam stereotip koristi se za šematski, previše pojednostavljen i teško promjenljiv način razmišljanja o određenim pojavama ili grupama ljudi (prema zanimanju, nacionalnosti, društvenoj klasi, seksualnoj orijentaciji ili nekim drugim podjelama koje važe za ljude). Stereotipi su

često vezani za grupe ljudi i njihove odnose prema drugoj grupi ili grupama. U osnovi stereotipa nalazi se pogrešno i neopravdano široko uopštavanje. Svaki grupni stereotip koji sadrži izrazito emotivno ocjenjivanje etničke, rasne, vjerske, rodne, socijalne grupe, uključujući i grupe s obzirom na seksualnu orijentaciju, tumači se kao predrasuda. Naime, predrasude se često temelje na stereotipima.

Stereotipi se obično smatraju nepoželjnim vjerovanjima, a mogu se promijeniti, istina dosta teško, putem obrazovanja i/ili na druge načine stečenim dodatnim informacijama u vezi s onim na što se stereotip odnosi. Međutim, stereotipi ne moraju biti ograničeni na negativne karakterizacije pojedinaca ili grupa – mogu biti i pozitivni. Političke strategije nekad zahtijevaju razvoj novih pozitivnih stereotipa za potrebe pojedinih grupa.

Crna Gora je još uvijek pogodno tlo za egzistenciju stereotipa i predrasuda, posebno kad se radi o LGBT osobama. Sama činjenica da je tek prije nepunih godinu dana javno autovana prva osoba iz ove populacije govori o tome da odnosi ove populacije s okolinom nijesu mogli biti odgovarajuće oblikovani. Stoga, sve što se tiče ovih odnosa ima klimave temelje u oskudnom obimu nespornih informacija koje su mogle prodrijeti u tradicijom protkano tkivo crnogorskog društva.

Istraživanje nevladine organizacije Juventas, sprovedeno 2010. godine u saradnji sa nevladinom organizacijom Centar za monitoring govori u prilog iznijetom mišljenju. Prema rezultatima ovog istraživanja u Crnoj Gori

- 68,5% građana/ki smatra da je homoseksualnost bolest, dok oko 50% ispitanih smatra da se homoseksualnost može izliječiti
- 75 posto roditelja osjećalo bi se neuspješnim kad bi saznali da im je dijete homoseksualno orijentisano, dok bi se oko 45 posto ispitanih građana/ki osjećali ugroženim kad bi vidjeli dva muškarca ili dvije žene da javno izražavaju homoseksualnost
- polovina ispitanika/ca smatra da država treba da suzbija homoseksualnost.

Istraživanje je urađeno jula 2010. godine u 18 opština Crne Gore na reprezentativnom uzorku od 1.049 ispitanika/ca.

POGLAVLJE 3

O DISKRIMINACIJI

Crna Gora je u procesu stvaranja zakonodavnog okvira za zaštitu od diskriminacije LGBT osoba.

UVOD U **POGLAVLJE**

Crna Gora je
ratifikovala
najvažnije
međunarodne
ugovore za zaštitu
ljudskih prava,
čime se obavezala
na primjenu
ovih ugovora bez
diskriminacije po
bilo kom osnovu
za sva lica u njenoj
nadležnosti.

0 DISKRIMINACIJI

Suzbijanje diskriminatornog postupanja prema LGBT osobama zahtijeva aktivnu ulogu države i njenih institucija.

Crna Gora je ratifikovala najvažnije međunarodne ugovore za zaštitu ljudskih prava (Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, sa svim pratećim protokolima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvenciju o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, Konvenciju o pravima djeteta itd.), čime se obavezala na primjenu ovih ugovora bez diskriminacije po bilo kom osnovu za sva lica u njenoj nadležnosti. Veoma su značajne i preporuke i komentari ugovornih tijela Ujedinjenih nacija i Savjeta Evrope.

Crna Gora je u procesu stvaranja zakonodavnog okvira za zaštitu od diskriminacije LGBT osoba. Smatramo važnim, da bi se razumio pojam diskriminacije, navesti odredbe Ustava Crne Gore i Zakona o zabrani diskriminacije, kao krovnog zakona koji sistemski reguliše pitanje zaštite od svih oblika diskriminacije, pa i diskriminacije po osnovu rodnog identiteta i seksualne orijentacije, koji je propisan kao posebni oblik diskriminacije. Zakon definiše i pojam diskriminacije, kako neposredne tako i posredne, predviđa institucionalne mehanizme za zaštitu od diskriminacije i vođenje evidencije o slučajevima diskriminacije.

3.1. Iz Ustava Crne Gore

Zabranjena je svaka neposredna ili posredna diskriminacija, po bilo kom osnovu.

Neće se smatrati diskriminacijom propisi i uvođenje posebnih mjera koji su usmjereni na stvaranje uslova za ostvarivanje nacionalne, rodne i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju. Posebne mjere se mogu primjenjivati samo dok se ne ostvare ciljevi zbog kojih su preduzete. (Član 8)

Prava i slobode ostvaruju se na osnovu Ustava i potvrđenih međunarodnih sporazuma. Svi su pred zakonom jednaki, bez obzira na bilo kakvu posebnost ili lično svojstvo. (Član 17)

3.2. Iz Zakona o zabrani diskriminacije

Zabranjen je svaki oblik diskriminacije, po bilo kom osnovu.

Diskriminacija je svako neopravdano, pravno ili faktičko, neposredno ili posredno pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje postupanja prema jednom licu, odnosno grupi lica u odnosu na druga lica, kao i isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva nekom licu u odnosu na druga lica, koje se zasniva na rasi, boji kože, nacionalnoj pripadnosti, društvenom ili etničkom porijeklu, vezi sa nekim manjinskim narodom ili manjinskom nacionalnom zajednicom, jeziku, vjeri ili uvjerenju, političkom ili drugom mišljenju, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, zdravstvenom stanju, invaliditetu, starosnoj

dobi, imovnom stanju, bračnom ili porodičnom stanju, pripadnosti grupi ili pretpostavci o pripadnosti grupi, političkoj partiji ili drugoj organizaciji, kao i drugim ličnim svojstvima. Neposredna diskriminacija postoji ako se aktom, radnjom ili nečinjenjem lice ili grupa lica, u istoj ili sličnoj situaciji, dovode ili su dovedeni, odnosno mogu biti dovedeni u nejednak položaj u odnosu na drugo lice ili grupu lica po nekom od osnova iz stava 2 ovog člana, osim ako su taj akt, radnja ili nečinjenje objektivno i razumno opravdani zakonitim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna za postizanje cilja, odnosno u prihvatljivo srazmjernom odnosu sa ciljem koji se želi postići. Posredna diskriminacija postoji ako prividno neutralna odredba propisa ili opšteg akta, kriterijum ili praksa dovodi ili bi mogla dovesti lice ili grupu lica u nejednak položaj u odnosu na druga lica ili grupu lica, po nekom od osnova iz stava 2 ovog člana, osim ako je ta odredba, kriterijum ili praksa objektivno i razumno opravdana zakonitim ciljem, uz upotrebu sredstava koja su primjerena i neophodna za postizanje cilja, odnosno u prihvatljivo srazmjernom odnosu sa ciljem koji se želi postići. Diskriminacijom se smatra i podsticanje ili davanje instrukcija da se određeno lice ili grupa lica diskriminišu po nekom od osnova iz stava 1 ovog člana. (Član 2)

Diskriminacija po osnovu rodnog identiteta i seksualne orijentacije

Svako pravljenje razlike, nejednako postupanje ili dovođenje u nejednak položaj lica po osnovu rodnog identiteta ili seksualne orijentacije smatra se diskriminacijom. Svako ima pravo da izrazi svoj rodni identitet i seksualnu orijentaciju.

Rodni identitet i seksualna orijentacija su privatna stvar svakog lica i niko ne može biti pozvan da se javno izjasni o svom rodnom identitetu i seksualnoj orijentaciji. (Član 19)

Teži oblici diskriminacije

Težim oblikom diskriminacije, po nekom od osnova iz člana 2 stav 2 ovog zakona, smatra se diskriminacija:

1. učinjena prema istom licu ili grupi lica po više osnova iz člana 2 stav 2 ovog zakona (višestruka diskriminacija)
2. učinjena više puta prema istom licu ili grupi lica (ponovljena diskriminacija)
3. učinjena u dužem vremenskom periodu prema istom licu ili grupi lica (produžena diskriminacija)
4. propagiranjem putem javnih glasila, kao i ispisivanjem i isticanjem sadržaja i simbola diskriminatorne sadržine na javnim mjestima
5. koja ima naročito teške posljedice po diskriminisano lice, grupu lica ili po njihovu imovinu. (Član 20)

Vođenje evidencije

Organi, druga pravna i fizička lica obavezni su da vode posebnu evidenciju o svim slučajevima prijavljene diskriminacije i da podatke iz evidencije blagovremeno dostave Zaštitniku/ci. (Član 33)

Komentar

Suzbijanje diskriminatornog postupanja prema LGBT osobama zahtijeva aktivnu ulogu države i njenih institucija, kako preventivnu, kroz suzbijanje predrasuda, tako i represivnu, gdje policija ima veoma važnu ulogu u suzbijanju i otkrivanju počilaca krivičnih djela s elementima homofobičnog nasilja.

POGLAVLJE 4

KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE LGBT OSOBA

U daljem tekstu biće riječi o krivičnim djelima, koja se mogu desiti na štetu LGBT osoba prema Krivičnom zakoniku Crne Gore.

UVOD U **POGLAVLJE**

Crnogorsko
zakonodavstvo
prepoznaje krivična
djela koja se mogu
desiti na štetu LGBT
osoba: povreda
ravnopravnosti,
rasna i druga
diskriminacija,
mučenje.

KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE LGBT OSOBA

Homofobično nasilje pojavljuje se kao verbalno i fizičko.

Crnogorsko zakonodavstvo prepoznaje krivična djela koja se mogu desiti na štetu LGBT osoba: povreda ravnopravnosti, rasna i druga diskriminacija, mučenje. Pored ovih krivičnih djela propisuje i druga krivična djela koja se mogu desiti na štetu LGBT osoba.

4.1. Homofobično nasilje

Homofobično nasilje pojavljuje se kao verbalno i fizičko. Najčešće se događa na javnim mjestima. Najproblematičnije je društveno skriveno i nevidljivo nasilje, koje se pojavljuje u različitim oblicima. Verbalno nasilje je svaki oblik ponašanja usmjeren na povređivanje dostojanstva osobe od: upućivanja uvreda, ogovaranja, ismijavanja, prijetnji, pa do ucjena.

Fizičko nasilje je svaki oblik fizičkog napada na tjelesni integritet osobe, koji se sastoji od nanošenja tjelesnih povreda različitog intenziteta, primjenom fizičke snage ili predmetima, ili pak upotrebom oružja. U ovim slučajevima radi se o krivičnim djelima protiv života i tijela.

U daljem tekstu biće riječi o krivičnim djelima, koja se mogu desiti na štetu LGBT osoba iz Krivičnog zakonika Crne Gore.

4.2. Iz Krivičnog zakonika Crne Gore

4.2.1. Teško ubistvo

Zatvorom najmanje deset godina ili kaznom zatvora od četrdeset godina kazniće se: ko drugog liši života iz koristoljublja, radi izvršenja ili prikrivanja drugog krivičnog djela, iz bezobzirne osvete ili iz drugih niskih pobuda. (Član 144)

Komentar

Homofobija bi se, u slučaju ovog krivičnog djela, mogla tumačiti kao niska pobuda koja čini teži oblik krivičnog djela – teško ubistvo. Međutim, nemamo primjera iz prakse u kojima se homofobija tumači na ovaj način. Takođe, ukoliko bi se desio ovakav slučaj, elemenat homofobije mogao bi se naći kao osnov kojim se osumnjičeni/a brani. On/a u izjavi može tvrditi da je žrtva pokušala s njim/njom stupiti u polni odnos, što ga/ju je uznemirilo i stvorilo osjećaj odbojnosti, pa je žrtvu lišio/la života na mah, a onda bi došlo do prekvalifikacije djela u krivično djelo ubistvo na mah (čl. 148 KZCG).

4.2.2. Teška tjelesna povreda

1. Ko drugog teško tjelesno povrijedi ili mu zdravlje teško naruši, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
2. Ko drugog teško tjelesno povrijedi ili mu zdravlje naruši tako teško da je usljed toga doveden u opasnost život povrijeđenog ili je uništen ili trajno i u znatnoj mjeri oštećen ili oslabljen neki važan dio njegovog tijela ili važan organ ili je prouzrokovana

trajna nesposobnost za rad povrijeđenog ili trajno i teško narušenje njegovog zdravlja ili unakaženost, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.

3. Ako je usljed djela iz st. 1 i 2 ovog člana nastupila smrt povrijeđenog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do dvanaest godina.
4. Ko djelo iz st. 1 i 2 ovog člana učini iz nehata, kazniće se zatvorom do tri godine.
5. Ko djelo iz st. 1 do 3 ovog člana učini na mah, doveden bez svoje krivice u jaku razdraženost napadom, zlostavljanjem ili teškim vrijeđanjem od strane povrijeđenog, kazniće se za djelo iz stava 1 zatvorom do tri godine, za djelo iz stava 2 zatvorom od tri mjeseca do četiri godine, a za djelo iz stava 3 zatvorom od šest mjeseci do pet godina. (Član 151)

4.2.3. Laka tjelesna povreda

1. Ko drugog lako tjelesno povrijedi ili mu zdravlje lako naruši, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.
2. Ako je takva povreda nanesena oružjem, opasnim oruđem ili drugim sredstvom podobnim da tijelo teško povrijedi ili zdravlje teško naruši, učinilac će se kazniti zatvorom do tri godine.
3. Sud može učiniocu djela iz stava 2 ovog člana izreći sudsku opomenu, ako je učinilac bio izazvan nepristojnim ili grubim ponašanjem oštećenog.

4. Gonjenje za djelo iz stava 1 ovog člana preduzima se po privatnoj tužbi. (Član 152)

Komentar

Krivična djela laka i teška tjelesna povreda počinjena prema LGBT osobama djela su kod kojih je počinilac najčešće nepoznat žrtvi. Može biti slučaj napada grupe navijača na grupu LGBT osoba, npr. nakon koncerta povodom Međunarodnog dana borbe protiv homofobije. U takvoj situaciji, napominjemo, bio bi pogrešan pristup kvalifikacije krivičnog djela učestvovanja u tuči jer su se žrtve branile da bi od sebe otklonile neposredni protivpravni napad. Povrede mogu biti nanijete primjenom fizičke snage, različitim predmetima, palicama, lancima, bocama, kamenjem i dr. Osim fizičkog nasilja, česte su i uvrede na račun seksualne orijentacije žrtve. Policija u takvim slučajevima treba da ubijedi žrtvu da ide lekaru radi evidentiranja povrede, jer, ako se radi o lakim tjelesnim povredama, najčešće žrtva ne traži medicinsku zaštitu, a povredna lista veoma je bitna za vođenje i efikasnost krivičnog postupka.

4.2.4. Povreda ravnopravnosti

Ko zbog nacionalne ili etničke pripadnosti rase ili vjeroispovijesti ili zbog odsustva te pripadnosti ili zbog razlika u pogledu političkog ili drugog ubjeđenja, pola, jezika, obrazovanja, društvenog položaja, socijalnog porijekla, imovnog stanja ili nekog drugog ličnog svojstva, drugome uskrati ili ograniči ljudska prava i

KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE LGBT OSOBA

Nastavak...

slobode utvrđena Ustavom, zakonima ili drugim propisima ili opštim aktima ili potvrđenim međunarodnim ugovorima ili mu na osnovu ove razlike daje povlastice ili pogodnosti, kazniće se zatvorom do tri godine. (Član 159)

Komentar

Ovako propisanom odredbom Krivičnog zakonika seksualna orijentacija i rodni identitet nijesu eksplicitno navedeni, kao ni u ostalim odredbama Zakonika. Međutim, podvode se pod „neko drugo lično svojstvo“. (Npr. uskraćivanje osobi homoseksualne orijentacije da pod jednakim uslovima konkuriše za određeno radno mjesto neprimanjem njegove/njene dokumentacije.)

4.2.5. Zlostavljanje

1. Ko zlostavlja drugog ili prema njemu postupa na način kojim se vrijeđa ljudsko dostojanstvo, kazniće se zatvorom do jedne godine.
2. Ako djelo iz stava 1 ovog člana učini službeno lice u vršenju službe, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine. (Član 166a)

Komentar

Zlostavljanje je namjerno ili nenamjerno djelovanje ili omogućavanje djelovanja pojedinca ili društva u pravcu suprotnom fizičkom i psihičkom zdravlju druge osobe. To je kompleksna pojava na koju utiče niz faktora etičke, socijalne, ekonomske, pravne, psihološke, medicinske i druge prirode, npr. vrijeđanje LGBT osoba od strane poznatog ili nepoznatog lica, koje kod njega izaziva osjećaj poniženja, potcjenjivanja i uznemirenosti. Ukoliko se radi o službenom licu, što se može desiti i na radnom mjestu, onda govorimo o mobingu (npr. kad šef na radnom mjestu u dužem periodu psihički zlostavlja ili ponižava LGBT osoba vrijeđanjem, omalovažavanjem,

uznemiravanjem i na druge načine i dovodi tu osobu u nejednak položaj u odnosu na ostale, što ima za cilj ugrožavanje njegova/njena ugleda, časti, dostojanstva i integriteta, a može izazvati štetne posljedice mentalne, psihosomatske i socijalne prirode ili dovesti u pitanje profesionalnu budućnost).

4.2.6. Mučenje

1. Ko drugom nanese veliki bol ili teške patnje, bilo da su tjelesne ili duševne, sa ciljem da od njega ili trećeg lica dobije priznanje ili drugo obavještenje, ili da ga nezakonito kazni ili da ga zastraši, ili da na njega izvrši pritisak, ili da zastraši ili izvrši pritisak na neko treće lice, ili iz nekog drugog razloga koji se zasniva na diskriminaciji, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
2. Ako djelo iz stava 1 ovog člana izvrši službeno lice u vršenju službe ili je djelo izvršeno uz njegov izričiti ili prećutni pristanak ili ako je službeno lice podstrekavalo drugo lice na izvršenje djela iz stava 1 ovog člana, kazniće se za djelo iz stava 1 ovog člana zatvorom od jedne do osam godina. (Član 167)

Komentar

I kod ovog krivičnog djela, kao i kod krivičnog djela zlostavljanja, radi se o povredi ljudskog dostojanstva. Kao primjer stava 2 ovog člana navodimo pretpostavljeni slučaj lezbejke koju ispituje policijski službenik/ca, uz saglasnost Državnog tužioca/teljke, na način koji vrijeđa njeno dostojanstvo, koristeći saznanje o njenoj seksualnoj orijentaciji da bi dobio/la priznanje za izvršenje određenog krivičnog djela.

4.2.7. Ugrožavanje sigurnosti

1. Ko ugrozi sigurnost nekog lica prijetnjom da će napasti na život ili tijelo tog lica ili

njemu bliskog lica, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.

2. Ko djelo iz stava 1 ovog člana učini prema više lica ili ako je djelo izazvalo uznemirenost građana ili druge teške posljedice, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine. (Član 168)

Komentar

Navedimo primjer prijetnje izrečene, u prisustvu komšija, LGBT osobi da će mu baciti bombu u stan, u kojem živi s partnerom, što je kod njega izazvalo strah za život, a kod prisutnih komšija uznemirenost.

4.2.8. Iznošenje ličnih i porodičnih prilika

1. Ko iznosi ili pronosi štogod iz ličnog ili porodičnog života nekog lica što može škoditi njegovoj časti ili ugledu, kazniće se novčanom kaznom od tri hiljade do deset hiljada eura.
2. Ako je djelo iz stava 1 ovog člana učinjeno putem medija ili sličnih sredstava ili na javnom skupu, učinilac će se kazniti novčanom kaznom od pet hiljada do četrnaest hiljada eura.
3. Ako je ono što se iznosi ili pronosi dovelo ili moglo dovesti do teških posljedica za oštećenog, učinilac će se kazniti novčanom kaznom najmanje osam hiljada eura.
4. Za iznošenje ili pronošenje ličnih ili porodičnih prilika koje je učinjeno u vršenju službene dužnosti, novinarskog poziva, odbrani nekog prava ili pri zaštiti opravdanih interesa, učinilac se neće kazniti, ako dokaže istinitost svog tvrdjenja ili ako dokaže da je imao osnovanog razloga da povjeruje u istinitost onog što je iznosio ili pronosio.
5. Istinitost ili neistinitost onog što se iznosi ili pronosi iz ličnog ili porodičnog života nekog lica ne može se dokazati, osim u slučajevima iz stava 4 ovog člana. (Član 197)

Komentar

I ovo krivično djelo može se desiti na štetu LGBT osoba. U ovom slučaju kažnjivo je iznošenje saznanja o seksualnoj orijentaciji osobe drugim osobama. Počinitelji su najčešće žrtvi poznati i često se radi o osobama iz njenog neposrednog okruženja, odnosno kojima se sama povjerila. Ta informacija najčešće se plasira iz diskriminatorskih pobuda, da bi se žrtva i pred svojim okruženjem i u javnosti diskreditovala, odnosno bila predmet osude.

4.2.9. Nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici

1. Ko primjenom grubog nasilja naruši tjelesni ili duševni integritet članova svoje porodice ili porodične zajednice, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine.
2. Ako je pri izvršenju djela iz stava 1 ovog člana korišćeno oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo podobno da tijelo teško povrijedi ili zdravlje teško naruši, učinilac će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do tri godine.
3. Ako je usljed djela iz st. 1 i 2 ovog člana nastupila teška tjelesna povreda ili teško narušavanje zdravlja ili su učinjena prema maloljetnom licu, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do pet godina.
4. Ako je usljed djela iz st. 1, 2 i 3 ovog člana nastupila smrt člana porodice ili porodične zajednice, učinilac će se kazniti zatvorom od tri do dvanaest godina.
5. Ko prekrši mjere zaštite od nasilja u porodici koje mu je sud ili drugi državni organ odredio na osnovu zakona, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do šest mjeseci. (Član 220)

Komentar

Kada govorimo o ovom krivičnom djelu, mogući su slučajevi nasilja od strane roditelja prema maloljetnom licu, npr. kada maloljetna

KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE LGBT OSOBA

Nastavak...

osoba prizna roditelju svoju homoseksualnu orijentaciju (autuje se pred roditeljem), dešava se da roditelj ne prihvati tu činjenicu, a to može biti povod za fizičko nasilje i za narušavanje duševnog integriteta maloljetnog lica (stav 3), što je češći slučaj, koji je teže dokazati (bliže objašnjeno u poglavlju „Postupanje policije kada je maloljetno lice žrtva homofobičnog nasilja“).

4.2.10. Ucjena

1. Ko u namjeri da sebi ili drugom pribavi protivpravnu imovinsku korist zaprijeti drugom da će protiv njega ili njemu bliskog lica otkriti nešto što bi njihovoj časti ili ugledu škodilo i time ga prinudi da nešto učini, ili ne učini na štetu svoje ili tuđe imovine, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do pet godina.
2. Ako je djelom iz stava 1 ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi tri hiljade eura, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.
3. Ako je djelom iz stava 1 ovog člana pribavljena imovinska korist u iznosu koji prelazi trideset hiljada eura, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do deset godina.
4. Ko se bavi vršenjem djela iz st. 1 do 3 ovog člana ili je djelo izvršeno od strane više lica na organizovan način, kazniće se zatvorom od dvije do dvanaest godina. (Član 251)

Komentar

Ovo krivično djelo ima za cilj pribavljanje protivpravne imovinske koristi, npr. počinitelj/ka prijeti žrtvi da će otkriti njenu seksualnu orijentaciju ukoliko mu/joj ne da novac. Može se desiti da je počinitelj i sam LGBT osoba, pa ucjenjuje bivšeg partnera/ku. Postoje i kvalifikovani oblici ovog krivičnog djela, u zavisnosti od visine novčanog iznosa i od činjenice da li je krivično djelo izvršilo više lica na organizovan način.

4.2.11. Uništenje i oštećenje tuđe stvari

1. Ko uništi, ošteti ili učini neupotrebljivom tuđu stvar, kazniće se novčanom kaznom ili zatvorom do šest mjeseci.
2. Ako je djelom iz stava 1 ovog člana prouzrokovana šteta u iznosu koji prelazi tri hiljade eura, učinilac će se kazniti novčanom kaznom ili zatvorom do dvije godine.
3. Ako je djelom iz stava 1 ovog člana prouzrokovana šteta u iznosu koji prelazi trideset hiljada eura, učinilac će se kazniti zatvorom od šest mjeseci do pet godina.
4. Za djela iz stava 1 ovog člana, ako je oštećena stvar u privatnoj svojini, gonjenje se preduzima po privatnoj tužbi. (Član 253)

Komentar

U kontekstu nasilja prema LGBT osobama (homofobičnog nasilja), može se desiti slučaj kamenovanja automobila, razbijanja prozorskih stakala na kući, uništenje bicikla koje je stajalo ispred kuće i sl.

4.2.12. Nasilničko ponašanje

Ko grubim vrijeđanjem ili zlostavljanjem drugog, vršenjem nasilja prema drugom, izazivanjem tuče ili drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrozi spokojstvo građana ili remeti javni red i mir, ukoliko je to izvršeno u grupi ili je nekom licu nanešena laka tjelesna povreda ili je došlo do teškog ponižavanja građana, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina. (Član 399)

Komentar

U kontekstu homofobičnog nasilja to su sva djela s obilježjima uvrede, zlostavljanja ili lake tjelesne povrede, kad dođe do teškog ponižavanja građana/ki na javnom mjestu. Kad govorimo o uvredi, uvijek mislimo na vrijeđanje građana/ki po osnovu seksualne orijentacije.

4.2.13. Rasna i druga diskriminacija

Ko na osnovu razlike u rasi, boji kože, nacionalnosti, etničkom porijeklu ili nekom drugom svojstvu krši osnovna ljudska prava i slobode zajamčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i ratifikovanim međunarodnim ugovorima od strane Crne Gore, kazniće se zatvorom od šest mjeseci do pet godina. Kaznom iz stava 1 ovog člana kazniće se ko vrši proganjanje organizacija ili pojedinaca zbog njihovog zalaganja za ravnopravnost ljudi. (član 443)

Komentar

Kod ovog krivičnog djela, kao i u prethodnom slučaju, nije eksplicitno navedena kao lično svojstvo seksualna orijentacija i rodni identitet, ali se može podvesti pod „neka druga svojstva“. Sankcionišu se i oni koji vrše proganjanje organizacija koje se bave ravnopravnošću ljudi (npr. proganjanje nevladine organizacije koja se bavi zaštitom i unapređenjem prava LGBT osoba).

4.3. Iz Zakona o javnom redu i miru

Prekršaji kojima se narušava javni red i mir, u smislu stava 1 ovog člana, su i radnje učinjene posredstvom elektronskih komunikacionih mreža. (Član 4, stav 2)

Ko na javnom mjestu vrijeđa drugog ili se drsko ponaša, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 100 € do 400 € ili kaznom zatvora do 30 dana.

Ko na javnom mjestu grubo vrijeđa drugog ili se na drugi način ponaša, naročito drsko, bestidno ili uvredljivo, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 250 € do 1000 € ili kaznom zatvora do 60 dana. (Član 7)

Ko na javnom mjestu izazove osjećanje ugroženosti kod drugog prijetnjom da će napasti na život ili tijelo tog ili njemu bliskog lica, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 250 € do 1500 € ili kaznom zatvora do 60 dana. (Član 8)

Ko na javnom mjestu govorom, natpisom, znakom ili na drugi način vrijeđa drugog po osnovu nacionalne, rasne ili vjerske pripadnosti, etničkog porijekla ili drugog ličnog svojstva, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 250 eura do 1.500 eura ili kaznom zatvora do 60 dana. (Član 19)

Pravno lice koje proizvede ili stavi u promet ili na drugi način učini dostupnim javnosti znak, crtež ili predmet kojim vrijeđa drugog po osnovu nacionalne, rasne ili vjerske pripadnosti, etničkog porijekla ili drugog ličnog svojstva, kazniće se za prekršaj novčanom kaznom od 1.000 eura do 15.000 eura. Preduzetnik koji učini prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se novčanom kaznom od 200 eura do 3.000 eura. Odgovorno lice u pravnom licu koje učini prekršaj iz stava 1 ovog člana kazniće se novčanom kaznom od 500 eura do 2.000 eura. (Član 20)

Komentar

Ove odredbe Zakona o javnom redu i miru odnose se na prekršaje kojima se narušava javni red i mir, koje takođe policijski službenici/ce trebaju tumačiti na način koji će zaštititi LGBT osobe od ponižavanja i maltretiranja.

POGLAVLJE 5

ŽRTVE HOMOFOBİČNOG NASILJA

LGBT osobe mogu biti, i bivaju, diskriminisane na mnogo načina, što uključuje i nasilje svih oblika i posljedica.

UVOD U **POGLAVLJE**

Prema stavovima SZO, ljudi se rađaju kao osobe određene seksualne orijentacije, te se kod LGBT osoba ne radi o bolesti već o varijetetu pripadanja populaciji u odnosu na seksualnu orijentaciju. U svijetu ima 3-6% LGBT osoba. Približno u tim granicama ima ih u Crnoj Gori, a tako i u policiji.

ŽRTVE HOMOFOBIČNOG NASILJA

LGBT osobe mogu biti, i bivaju, diskriminirane na mnogo načina, što uključuje i nasilje svih oblika i posljedica.

5.1. Karakteristike žrtve

Relevantni izvori svjedoče da LGBT populacija obuhvata 3–6% ukupne svjetske populacije. To se, dakle, u odsustvu odgovarajućih podataka za našu državu, može prihvatiti kao realnost i za Crnu Goru. S druge strane, u Crnoj Gori je samo jedna osoba javno autovana kao gej, i to nedavno, a jedan visoki funkcioner crnogorske vlasti, takođe nedavno, praktično je negirao postojanje LGBT osoba u Crnoj Gori. S obzirom na to da nijesu primijećena ograničenja LGBT osoba na određene profesije, realnost je da ih i u policiji ima u približno istom procentu kao u svijetu.

U svijetu ima 3–6% LGBT osoba.

Približno u tim granicama ima ih u Crnoj Gori, a tako i u policiji.

Prema stavovima Svjetske zdravstvene organizacije, ljudi se rađaju kao osobe određene seksualne orijentacije, te se kod LGBT osoba ne radi o bolesti već o varijetetu pripadanja populaciji u odnosu na seksualnu orijentaciju. Isto tako, seksualna orijentacija nije svojstvo koje se stiče (osim rođenjem) ili prenosi.

Pripadnost LGBT populaciji nije bolest.

I pored toga što je međunarodnim ugovorima, preporukama i komentarima ugovornih tijela Ujedinjenih nacija i Savjeta Evrope i pozitivnim zakonodavstvom najorganizovanijih država

savremene civilizacije zabranjena diskriminacija (i Ustavom i zakonima Crne Gore), LGBT osobe diskriminirane su na mnogo načina, što uključuje i nasilje svih oblika i posljedica, u nekim društvima manje, u nekim više. LGBT osobe svih uzrasta, uključujući i maloljetna lica, mogu biti, i bivaju, žrtve diskriminacije i nasilja ne samo nepoznatih osoba ili onih iz daljeg okruženja, već i članova sopstvenih porodica. Maloljetna lica nekad su žrtve roditelja, braće ili sestara, a i vršnjaka (vršnjačko nasilje).

LGBT osobe mogu biti, i bivaju, diskriminirane na mnogo načina, što uključuje i nasilje svih oblika i posljedica.

LGBT osobe, kao žrtve nasilja karakteriše izrazito uzdržavanje od prijavljivanja nasilja kojem su izložene. Osnovni razlog uzrokovan je strahom da će prijavljivanjem nastati uslovi u kojima će njihovo okruženje saznati njihovu seksualnu orijentaciju, koju oni često kriju do kraja života, a možda i detalje iz njihova seksualnog života. Drugi, rjeđi razlog odražava nespremnost nekih LGBT osoba da prihvate činjenicu da je djelo nasilja prema njima motivisano njihovom seksualnom orijentacijom. Dakle, osnovni motiv za neprijavljivanje nasilja prema njima LGBT osobe imaju u skrivanju svoje seksualne orijentacije od okoline. Direktor Agencije za osnovna prava Evropske unije u studiji objavljenoj 2009. godine konstatuje da je nevidljivost glavna

strategija preživljavanja LGBT osoba u sredinama koje im nijesu naklonjene, odnosno koje su sklone prihvatanju stereotipa i u kojima su široko rasprostranjene predrasude, kakva je nažalost do sada, nadamo se ne zadugo, i naša sredina.

Nevidljivost je glavna strategija preživljavanja LGBT osoba u sredinama koje im nijesu naklonjene.

Neprijavlivanje krivičnih djela od strane žrtava homofobičnog nasilja onemogućava djelovanje organa vlasti, i u tom smislu postupanje policije u slučajevima nasilja. Žrtve se često ne obraćaju ni nevladinim organizacijama, ni ostalim nadležnim institucijama, što je problem koji je vezan ne samo za gonjenje počilaca krivičnih djela, već i za preventivno djelovanje na suzbijanju krivičnih djela kada su žrtve LGBT osobe. U Crnoj Gori vrlo su rijetki slučajevi prijavljivanja krivičnih djela od strane LGBT osoba, što može navesti na pogrešan zaključak da je u našoj zemlji homofobija rijetka i da je crnogorsko društvo vrlo tolerantno u odnosu na različitost seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

Neprijavlivanje homofobičnog nasilja od strane LGBT osoba doprinosi da problem ostane nevidljiv.

Primjeri (citati iz dubinskih intervjua preuzeti iz istraživanja među LGBT osobama sprovedenog u okviru projekta „Crna Gora – svijetla tačka na gej mapi“ organizacija Juventas i CEMI):³¹⁾

1. Oni su nam nešto dobacivali. Mi smo im na to odgovorili (verbalno). Tada se desio fizički sukob. Mom tadašnjem partneru bila je probušena bubna opna, a meni je napukla matična kost na licu. Završili smo u Urgentnom centru. Tada se pojavio i inspektor iz policije. Iako je moj partner znao ko su napadači, mi ih nismo prijavili policijskom inspektoru, niti smo mu rekli čime je napad bio motivisan. Izmislili smo neku drugu priču, da ne bismo izazivali dodatne probleme. (gej, 25 g.)
2. Pošto su me vidjeli da se šetam s njim, kad smo se razdvojili, ljudi iz njegova kraja sačekali su me i prebili. Govorili su mi “Marš, pederčino, marš odavde, ubićemo te!” Slučaj nijesam prijavio policiji da ne bi otkrili moju seksualnu orijentaciju. (gej, 30 g.)
3. Počeo je da mi prijeti da se čuvam, da je on opasan i da će saznati ko sam. Bilo me je strah. (...) Promijenio sam telefonsku karticu (broj telefona), međutim povremeno bih ubacivao staru telefonsku karticu da provjerim ima li prijetećih poruka. Tamo sam ih nalazio. To su bile poruke kao što

³¹⁾ Dr. Jovan Kojičić, Rezultati dubinskih intervjua među LGBT populacijom u Crnoj Gori, Ni manje ni više ista prava za sve, Juventas, Podgorica, 2011.

ŽRTVE HOMOFABIČNOG NASILJA

Nastavak...

- je "Pederu, kad te uhvatim, izudaraću te, a moj pas će da ti odgrize..." (gej, 20 g.)
4. Iskazao je svoju seksualnost izjavama, izgledom, na svaki način, i bio je pretučen (...) mislim da su ga pretukli ljudi iz njegova komšiluka. (biseksualni muškarac, 21 g.)
 5. Moji prijatelji su doživjeli nasilje na Petrovačku noć (2009). Desetak momaka ih je bukvalno napalo. Oni su bili veoma eksponirani garderobom i svojim izgledom. (...) Provocirali su ih, vrijeđali... Nijesam siguran što se sve dešavalo, ali su se moji prijatelji odmah vratili. (gej, 23 g.)
 6. Samo što se osoba drugačije obukla, bio je odmah okarakterisan kao gej i bio je napadnut zbog toga... Koliko znam, slučaj nije prijavljen policiji. (gej, 28 g.)

Praksa država iz regiona (Slovenija, Hrvatska...) ukazuje na činjenicu da žrtve homofobičnog nasilja češće prijavljuju krivična djela za koja su zapriječene više kazne, kao što su ubistvo, teška tjelesna povreda, mučenje, nasilničko ponašanje kada su nastupile teške tjelesne povrede, odnosno djela kad su za žrtvu nastupile teže posljedice, a rjeđe prijavljuju djela kad su po njih nastupile blaže posljedice, poput ucjene, oštećenja tuđe stvari, lake tjelesne povrede i sl. Neke LGBT osobe rade prihvataju uznemiravanje i prijetnje niskog intenziteta cijelog života nego da slučaj prijave nadležnim državnim organima. Takvo ponašanje trajanjem iscrpljuje žrtvu. Npr. osobe koje su pretrpjele napad na ulici (bilo verbalni ili fizički) strahuju od izlaska na ulicu, a ako im je ubačen kamen kroz prozor, plaše se i boravka u kući.

Praksa je država regiona da žrtve homofobičnog nasilja češće prijavljuju nasilje za koje su zapriječene visoke kazne.

Najčešće se krivična djela homofobičnog nasilja prijavljuju kada je počinitelj/teljka nepoznat/a žrtvi. Ti se slučajevi najčešće dešavaju na javnim okupljanjima (npr. povorkama ponosa), u kafićima, klubovima, parkovima, javnim toaletima, ili pak u situacijama kada žrtva otvoreno pokazuje svoju seksualnu orijentaciju, npr. kad iskazuje ljubav i nježnost prema partneru/ki ili se drži za ruke na javnom mjestu s istopolnim partnerom/kom. Dešava se i da žrtva sama kaže svoju seksualnu orijentaciju počinitelju/ki, ili on/a sam/a prepozna njenu seksualnu orijentaciju na osnovu faktora kao što su lična svojstva žrtve i eventualno mjesta gdje se kreće njegovo/njeno društvo. Kao žrtve homofobičnog nasilja u okruženju često se pojavljuju aktivisti/kinje koji se bave zaštitom i unapređenjem prava LGBT osoba, jer su vidljivi (javno djeluju) i može svako da ih prepozna, npr. prolaznik/ca na ulici, vozač/ica javnog prevoza, komšija/nica, prodavač/ica u trgovinskoj radnji i sl. U Crnoj Gori to nije izraženo jer je veoma mali broj aktivista/kinja. Nasilje prema LGBT osobama dešava se često na javnim manifestacijama, kao što su parade ponosa, koje se zapravo i događaju zbog nedovoljne vidljivosti same populacije i zbog ukazivanja na nasilje i diskriminaciju koje se prema njima dešavaju.

Najčešće se krivična djela homofobičnog nasilja prijavljuju kad je počinitelj/teljka nepoznat žrtvi, mnogo rjeđe kad je poznat/a.

Policija pri organizovanju manifestacija kakve su povorke ponosa ili sličnih događaja ima veoma važnu ulogu jer treba da osigura bezbjednost, tj. da obezbijedi da se učesnici/ce manifestacija osjećaju sigurnim. To su uvijek događaji visokog rizika, naročito u sredinama gdje ranije nijesu organizovani, tako da policija treba blagovremeno da preduzima opsežne

preventivne mjere, poput otkrivanja signala koji nose informacije o namjerama homofobičnog nasilja, a u slučaju eventualnog homofobičnog nasilja da radi na otkrivanju počinitelaca.

Povorke ponosa i slični događaji sa LGBT osobama uvijek su događaji visokog rizika i zahtijevaju opsežne preventivne mjere.

Slučajevi homofobičnog nasilja od strane roditelja prema djetetu, koji se manifestuju fizičkim i psihičkim nasiljem, što nekad rezultira time da maloljetnika/ca izložen takvom nasilju napusti porodicu, najčešće se ne prijavljuju jer maloljetnik/ca zavisi od roditelja i u pitanju je njegova/njena elementarna egzistencija.

Slučajevi homofobičnog nasilja od strane roditelja prema djetetu vrlo se rijetko prijavljuju.

POGLAVLJE 6

POSTUPANJE POLICIJE U SLUČAJU HOMOFOBIČNOG NASILJA

Postoji izražena potreba da policija prema LGBT osobama, odnosno žrtvama homofobičnog nasilja, izgradi odnos povjerenja.

UVOD U **POGLAVLJE**

Policija je dužna da, u postupku sprečavanja i otkrivanja krivičnih djela gdje su žrtve LGBT osobe postupa obazrivo, vodeći računa o zaštiti prava na privatni život. Žrtvi homofobičnog nasilja, osumnjičenom/ osumnjičenim ili drugim licima koja su povrijeđena, obezbijediće se medicinska pomoć.

POSTUPANJE POLICIJE U SLUČAJU HOMOFABIČNOG NASILJA

Policija je dužna da vodi računa o zaštiti prava na privatni život LGBT osoba.

Postoji izražena potreba da policija prema LGBT osobama, odnosno žrtvama homofobičnog nasilja, izgradi specifičan odnos. U tom smislu:

- policija je dužna da, u postupku sprečavanja i otkrivanja krivičnih djela gdje su žrtve LGBT osobe postupa obazrivo, vodeći računa o zaštiti prava na privatni život;
- ukoliko se radi o maloljetnicima/cama, koji su žrtve homofobičnog nasilja, policija je dužna da postupa na način koji je prilagođen posebnim potrebama maloljetnika/ca;
- prilikom otkrivanja i sprečavanja krivičnih djela kad je žrtva LGBT osoba, policija je dužna da vodi računa o načinu ophođenja prema žrtvi bez diskriminacije po bilo kom osnovu i da postupa nepristrasno i profesionalno;
- ako postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti, policija je dužna da obavijesti državnog tužioca/teljka i samoinicijativno, ili po zahtjevu državnog tužioca/teljke preduzme potrebne mjere da se pronađe učinilac/teljka krivičnog djela, da se učinilac/teljka ili saučesnik/ca ne sakrije ili ne pobjegne, da se otkriju i obezbijede tragovi krivičnog djela i predmeti koji mogu poslužiti kao dokaz, te da prikupi sva obavještenja koja bi mogla biti od koristi za uspješno vođenje krivičnog postupka. Dužna je i da pruži pomoć žrtvi homofobičnog nasilja, tj. prema potrebi da joj predloži medicinsku pomoć;

- nakon eventualnog medicinskog pregleda i nakon izlaska žrtve iz šoka, policija je dužna da primi prijavu od žrtve, vodeći računa da žrtva stekne povjerenje u policiju i nakon toga da je odmah dostavi nadležnom državnom tužiocu/teljki;
- ne treba stvarati predrasude koje su vezane za činjenicu da će se žrtva (bilo da je lezbejka, gej...) bolje osjećati ukoliko prima prijavu policijska službenica, zato što je žena, nego policijski službenik, jer se polazi od činjenice da policijski službenik/ca, bez obzira na pol, mora imati jednake sposobnosti za obavljanje policijskog posla.

Policija bi trebalo da vodi računa o sljedećem:

- da ne pita žrtvu o njoj seksualnoj orijentaciji i seksualnom životu, niti da je pitanjima navodi da o tome govori, izuzev u slučaju kad je seksualna orijentacija ključna okolnost za kvalifikaciju krivičnog djela, i to uz konsultaciju s nadležnim državnim tužiocem/teljkom;
- da primi prijavu samo na bazi onih okolnosti koje je žrtva navela;
- da sarađuje s građanima, institucijama, ustanovama i organizacijama koje se bave zaštitom LGBT osoba od diskriminacije;
- da izbjegava sekundarnu viktimizaciju i protiv žrtava homofobičnog nasilja (osim izuzetno), da podnosi prekršajnu prijavu, zbog narušavanja javnog reda i mira;
- da vodi evidencije o prijavljenim slučajevima

nasilja prema LGBT osobama (diskriminacije po osnovu rodnog identiteta i seksualne orijentacije) i blagovremeno dostavlja podatke iz evidencije Instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, kao centralnom institucionalnom mehanizmu za zaštitu od svih oblika diskriminacije.

U slučaju potrebe ulaska u privatne prostorije ovlašćeni policijski službenik/ca prisutnim licima predstaviće se pokazivanjem službene značke ili službene legitimacije i jasno i razumljivo saopštiti im razloge zbog kojih im se obraća. Izuzetno, ovlašćeni policijski službenik/ca neće postupiti na ovaj način ako se pretpostavlja otpor ili ako bi se takvim postupanjem ugrozila bezbjednost žrtve nasilja.

Pri prilasku, treba pažljivo osmotriti mjesto događaja i oslušnuti šumove (prijetnja, povišeni glasovi, zapomaganje, plač, lomljava, prasak i sl.), dakle sve što ukazuje na vjerovatnoću da se nad nekim licem vrši nasilje.

Osumnjičeni i žrtve nasilja saslušavaju se odvojeno kako bi svaka od strana dala iskaz o spornom događaju. Posebno će se prikupiti obavještenja o spornom događaju od lica koje je prijavilo slučaj i lica koje je pozvalo policiju. Policija će, bez diskriminacije, obezbijediti potrebnu podršku, pomoć i informacije žrtvama homofobičnog nasilja u porodici.

Kad okolnosti dozvoljavaju, policija će spriječiti kretanje osumnjičenog i drugih prisutnih kako bi ih onemogućili da pridu bilo kojem potencijalnom oružju.

Žrtvi homofobičnog nasilja, osumnjičenom/ osumnjičenim ili drugim licima koja su povrijeđena, obezbijediće se medicinska pomoć.

Primjeri (citati iz dubinskih intervjua preuzeti iz istraživanja među LGBT osobama sprovedenog u okviru projekta „Crna Gora – svijetla tačka na gej mapi“ organizacija Juventas i CEMI, a u vezi su s odnosom prema policiji):³²⁾

1. Imao bih teškoće oko pokretanja čitavog tog procesa. Mislim da to ne bi bilo procesuirano na pravi način. To mi izgleda najvjerovatnije. (gej, 25 g.)
2. Ako bih rekla što sam, mislim da bih time samo eksponirala sebe i ništa ne bih postigla. U ovoj zemlji je barem tako. (...) Mislim da bi ti ljudi (u policiji) imali jednako mišljenje, kao i ljudi koji su me napali. (lezbejka, 22 g.)
3. Ne vjerujem im. Mislim da me ne bi štitili na pravi način. (gej, 34 g.)
4. Vjerovatno bi bilo i toga da se priča „juče su ga doveli zbog toga i toga“. Bilo bi me strah njihovih kasnijih reakcija, u smislu upiranja prstom u mene. (gej, 25 g.)

32) Dr. Jovan Kojičić, Rezultati dubinskih intervjua među LGBT populacijom u Crnoj Gori, Ni manje ni više ista prava za sve, Juventas, Podgorica, 2011.

POSTUPANJE POLICIJE U SLUČAJU HOMOFABIČNOG NASILJA

Nastavak...

5. Vjerujem da u našoj policiji ne postoji diskrecija kako bi sačuvali informaciju o tome, tako da bi drugi ljudi saznali. (gej, 30 g.)
6. Ubijeden sam da bih od policije doživio neprijatnost ako bi saznali za moju seksualnu orijentaciju. Dosta članova moje šire familije rade kao policajci tako da znam kako oni razmišljaju po pitanju homoseksualnih osoba. Za njih su to pederčine koje treba prebiti, ubiti... (gej, 30 g.)
7. Vjerovatno bih doživio poglede koje bih osjetio kao diskriminaciju. (...) Takođe, i neshvatanje sa njihove strane. (gej, 25 g.)

6.1. Postupanje policije kad je maloljetno lice žrtva homofobičnog nasilja

Policija je dužna da maloljetnika/cu pozove preko zakonskog zastupnika/ce, osim ako to nije moguće, zbog potrebe hitnog postupanja ili drugih okolnosti. Prilikom prikupljanja obavještenja od maloljetnog lica kao žrtve homofobičnog nasilja, potrebno je da

- ovlašćeni policijski službenik/ca (ispitivač/ica) bude neko kome će maloljetno lice vjerovati
- ispitivanje se obavi nasamo, a nepoželjno je u policijskoj stanici
- ispitivač/ica sjedi pored maloljetnog lica, nikako preko puta
- maloljetno lice nikako ne dođe u kontakt s osumnjičenim za homofobično nasilje
- ispitivač/ica na najpogodniji način zatraži od maloljetnog lica da pojašni izraze koji nijesu razumljivi, pri čemu treba spriječiti da maloljetno lice nebrojeno puta ponavlja svoj iskaz
- maloljetnom licu konstantno se daje podrška, prije, u toku i poslije ispitivanja

- kad je god moguće, koriste se tehnička pomagala (video-zapisi, transparentna ogledala i sl.).

Policija je dužna da omogući prisustvo povjerljivog lica (član porodice, lice iz organa, ustanove, nevladine organizacije i drugog pravnog lica ili drugo lice u koje žrtva ima povjerenje), u svim postupcima i radnjama u vezi sa zaštitom, u koje je uključeno maloljetno lice koje je žrtva nasilja, a koji su u vezi s odnosima u porodici.

Prilikom razgovora treba nastojati da se stvori atmosfera u kojoj se maloljetno lice neće osjećati kao da je „u nevolji ili krivici“, jer je LGBT osoba.

U razgovoru nikad ne treba potcijenjivati ili kritikovati izbor riječi ili način izražavanja maloljetnog lica, vršiti pritisak da se dobije odgovor ako maloljetno lice to ne želi i nikada ne treba sugerisati odgovore maloljetnom licu. Ispitivač/ica ne smije pokazati šokiranost.

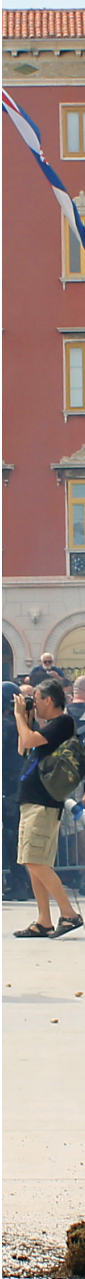
Ovlašćeni policijski službenik/ca ne smije negodovati na ponašanje roditelja maloljetnog lica.

Ovlašćeni policijski službenik/ca ne smije prisiljavati maloljetno lice da skine odjeću.

Razgovor nikad ne treba sprovoditi u grupi s ostalim ispitivačima/icama.

Ovlašćeni policijski službenik/ca ne smije nikad ostaviti maloljetno lice nasamo s nepoznatom osobom.

O svakoj situaciji koja zahtijeva zbrinjavanje, zaštitu maloljetnog lica i sigurnost policija će obavijestiti Centar za socijalni rad.

Fotografija: "Split Pride"
Copyright: LGBT Forum Progres

LITERATURA

- [1] Ustav Crne Gore (Službeni list CG, broj 1/07)
- [2] Zakon o zabrani diskriminacije (Službeni list CG, broj 46/10)
- [3] Krivični zakonik (Službeni list CG, broj 71/03, 47/06, 40/08, 25/10 i 32/11)
- [4] Zakon o zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore (Službeni list CG, broj 42/11)
- [5] Zakon o javnom redu i miru (Službeni list CG, broj 64/2011)
- [6] Zakon o policiji (Službeni list RCG, broj 28/2005 od 5.5.2005. godine)
- [7] Zakonik o krivičnom postupku (Službeni list CG, broj 57/2009 i 49/2010)
- [8] Ni manje ni više ista prava za sve, Analiza položaja LGBT osoba u crnogorskom društvu, Juventas, 2011.

Internet izvori

- [1] www.labris.org.rs
- [2] <http://www.iskorak.org/files/pdf/pt-policija.pdf>
- [3] www.ilga-europe.org

POGLAVLJE 7

PRIMJERI IZ PRAKSE NVO JUVENTAS

NVO Juventas radi na dokumentovanju kršenja prava LGBT osoba. Ovom prilikom iz njihove dokumentacije izdvojena su dva slučaja homofobičnog nasilja.

UVOD U **POGLAVLJE**

Predstavljamo
par primjera
homofobičnog
nasilja sa kojim su
se susreli posjetioci
koncerta grupe
Lollobrigida koji
je organizovala
nevladina
organizacija
Juventas.

PRIMJERI IZ PRAKSE

NVO JUVENTAS

Navodi su preuzeti iz izvještaja
NVO Juventas napravljenog nakon
koncerta grupe Lollobrigida.

1. Slučaj „suzavac”, Podgorica, 16.05.2011.

Noć uoči Međunarodnog dana borbe protiv homofobije, 16. maja 2011. godine, u organizaciji nevladine organizacije Juventas održan je koncert hrvatskog benda „Lollobrigida”. Koncertu je prisustvovalo oko 600 osoba, među kojima veliki broj LGBT osoba. Događaj koji je održan na krovu KIC-a „Budo Tomović” u Podgorici obezbjeđivalo je privatno obezbjeđenje Popović Security, a bili su prisutni i službenici PJ Podgorica Uprave policije Crne Gore – prema izjavi Ivane Vujović, predsjednice UO Juventas.

Dvadesetak minuta prije kraja koncerta, oko 23:30h, nepoznato lice među prisutne je bacilo suzavac, u neposrednoj blizini policijskih službenika. Zbog ovog incidenta koncert je prekinut na nekoliko minuta, nakon čega je nastavljen po planu. Na mjestu događanja koncerta nije zabilježeno da je neko od učesnika/ca povrijeđen, dok se Zavodu za hitnu medicinsku pomoć obratilo nekoliko lica zbog smetnji nastalih usljed udisanja gasova suzavca.

Neposredno poslije bacanja suzavca ispred ulaza u KIC „Budo Tomović” grupa NN lica bacila je zapaljenu baklju. Policijski službenici koji su stajali na ulazu u KIC, prema izjavama očevidaca, saopštili su im da se udalje, bez preduzimanja daljih službenih radnji prema njima.

Tokom pripreme događaja organizatori koncerta održavali su stalnu komunikaciju s Upravom policije Crne Gore, na čiji je prijedlog angažovano dodatno privatno obezbjeđenje Popović Security. Dogovor s policijom podrazumijevao je da će oko 60 policajaca prisustvovati, iz razloga bezbjednosti, koncertu, vršeći pojačan nadzor šireg centra grada u krugu oko mjesta održavanja koncerta, te da će se među prisutnom publikom naći četiri policajca u uniformi i devet u civilu.

Jutro po održavanju koncerta, 17. maja, Uprava policije objavila je saopštenje za javnost kojim direktnu odgovornost za incident na koncertu prebacuje na organizatore, navodi da samim incidentom „nije nastupila realna opasnost po bezbjednost prisutnih” te da se na licu mjesta nije moglo utvrditi ko je aktivirao suzavac i ističe pretpostavka da je to uradio neko od prisutnih.

Suprotno konstataciji Uprave policije Crne Gore, u izvještaju službe obezbjeđenja sadržan je podatak o informaciji da je suzavac bačen s krova fudbalskog stadiona koji se nalazi u neposrednoj blizini održavanja koncerta.

Organizatori koncerta su 17. maja Upravi policije podnijeli prijavu protiv NN lica

zbog bacanja suzavca tokom koncerta i istovremeno priložili materijalni dokaz – jaknu u koju je suzavac udario pošto je bačen, sa jasnim tragom oštećenja usljed visoke temperature. Dan kasnije, 18. maja, službena lica Uprave policije Crne Gore od podnosioca prijave prikupili su službena obavještenja o događaju.

Od 18. maja do 18. novembra, kad je napisan ovaj izvještaj, organizatori koncerta tokom kojeg se dogodio incident nijesu dobili bilo kakvu zvaničnu informaciju od Uprave policije Crne Gore u vezi s preduzetim mjerama i radnjama na otkrivanju počinioca.

2. Slučaj napada na dvije osobe u centru grada, Podgorica, 16.05.2011.

Neposredno po završetku koncerta hrvatskog benda Lollobrigida, koji je nevladina organizacija Juventas organizovala u susret Međunarodnom danu borbe protiv homofobije, pet osoba muškog pola, nepoznatog identiteta, fizički je napalo jednu osobu muškog i jednu osobu ženskog pola u Njegoševoj ulici u Podgorici.

Prema izjavama koje su napadnute osobe dale autoru Juventasova izvještaja, napad se dogodio deset minuta poslije ponoći desetak metara od raskrsnice Njegoševe i Hercegovačke ulice. Nasilnici su prvo napali žrtvu ženskog pola udarivši je otpozadi

šakom u potiljak, nakon čega je pala i zadobila još nekoliko udaraca u predjelu ramena i grudi. Pošto je ustala, pozvala je u pomoć prijatelja koji je bio desetak metara udaljen od nje. Čuvši njeno dozivanje, dotrčao je i pokušao fizički da se obračuna s napadačima, nakon čega je zadobio više udaraca u glavu i gornji dio tijela.

Žrtve su zajedno pobjegle napadačima i sklonile se u kafe „Berlin“, koji se nalazi u blizini mjesta napada. Pošto su vlasniku lokala ispričali što se dogodilo, on je pozvao policiju, nakon čega su se pojavila dva uniformisana policijska službenika koji su obavili kratak razgovor sa žrtvama i prisutnim gostima u kafeu. Prema izjavama žrtava, policijski službenici nijesu pravili službene zabilješke tokom razgovora. Na traženje žrtava da prijave slučaj fizičkog napada, policajci su im saopštili da ne mogu odmah da prijave slučaj, već da mogu to da urade sutradan. Tom prilikom policajci žrtvama nijesu saopštili gdje mogu podnijeti prijave, ali ni objasnili razlog zbog kojega to nije moguće odmah učiniti. Policijski službenici prvo su odbili, a kasnije prihvatili da žrtve čije je prebivalište u Budvi, otprate do njihova auta. Ovaj slučaj ostao je zvanično neprijavljen policiji.

O NVO JUVENTAS

Vizija Juventasa jeste Crna Gora kao demokratsko društvo sa stabilnim uslovima, u kojem mladi mogu nesmetano da iskažu svoje potencijale.

Juventas je registrovan januara 1996. u Podgorici. Sjedište Juventasa nalazi se u Podgorici, dok se projekti realizuju na cijeloj teritoriji Crne Gore.

Vizija Juventasa jeste Crna Gora kao demokratsko društvo sa stabilnim uslovima, u kojem mladi mogu nesmetano da iskažu potencijale, uoče interese i kreiraju budućnost u skladu sa njima.

Juventas je posvećen misiji koja ima za cilj zastupanje vrijednosti otvorenog i demokratskog društva jednakih mogućnosti i promovisanje većeg stepena učešća mladih u procesu donošenja odluka vezanih za kreiranje i ostvarivanje njihove budućnosti.

Ciljevi i djelatnosti Juventasa jesu:

- promovisanje i zaštita prava mladih
- poboljšanje zdravstvenih usluga i zdravlja mladih, žena i osjetljivih grupa
- promovisanje i zaštita prava i sloboda pripadnika LGBT populacije
- promovisanje kulturnih vrijednosti i principa održivog razvoja
- pružanje podrške miru i mirnom rješavanju konflikata
- olakšavanje pristupa informacijama i podizanje kvaliteta edukativnih programa za mlade
- razvijanje kritičkog mišljenja i kulture dijaloga.

Programske ciljeve Juventas ostvaruje svojim ukupnim djelovanjem u javnom životu.

Juventas aktivnosti sprovodi pod okriljem 3 programa: omladinski program, program socijalne zaštite i smanjenja štete među osjetljivim grupama te program posvećen ljudskim pravima.

Program promocije i zaštite ljudskih prava uspostavljen je sa ciljem zaštite prava grupa koje su nedovoljno politički ili društveno reprezentovane, a čija se prava u Crnoj Gori krše. Aktivnosti koje se realizuju u okviru ovog programa jesu monitoring i dokumentovanje kršenja ljudskih prava, izgradnja kapaciteta pripadnika grupa čija se prava krše, zagovaranje i lobiranje za izmjene i poboljšanje zakonodavnih regulativa, kao i zagovaranje efikasnije primjene postojeće regulative. Na taj način obezbjeđuje se ostvarivanje korišćenja osnovnih ljudskih prava, kreiranje proaktivne sredine u kojoj će se pripadnici grupa izloženih nasilju i diskriminaciji aktivno boriti za svoja prava i samostalno djelovati. Juventasov rad na zaštiti ljudskih prava podrazumijeva i aktivno uključivanje pripadnika društvenih grupa čija su prava ugrožena u sve aktivnosti koje se realizuju i uključivanje šire društvene zajednice i saradnju sa državnim institucijama u cilju postizanja što kvalitetnijih rješenja.

Do sada realizovani projekti u okviru ovog programa odnose se na poboljšanje položaja mladih uopšte, izgradnju kapaciteta mladih da prepoznaju kršenja prava i efikasnije se bore za svoja prava, prava žena u crnogorskom društvu, borbu protiv svih oblika diskriminacije, prava pacijenata, prava koja se odnose na jednak pristup zdravstvenim, socijalnim i obrazovnim uslugama, s posebnim akcentom na prava seksualnih i rodni manjina, Roma, izbjeglica, osoba iz ruralnih djelova Crne Gore, djecu u institucijama, osoba koje žive s HIV-om, osoba koje žive sa HCV-om, pritvorenih i zatvorenih lica, seksualnih radnica, korisnika droga.

Od 2006. godine Juventas prikuplja činjenice na kojima se zasniva stav da su LGBT osobe diskriminisane u crnogorskom društvu i od 2010. godine intenzivno s partnerima radi na nalaženju strateških i ka dugoročnim ciljevima orijentisanih rješenja kojima se smanjuje nejednakost u tretmanu osoba u odnosu na stvarnu ili pretpostavljenu seksualnu orijentaciju i rodni identitet.

Autorka

Marijana Laković

Izdavač

Juventas

Bulevar Josipa Broza 23A, IV sprat

81000 Podgorica

Tel/Fax: +382 20 657 098

E-mail: juventas@t-com.me

www.juventas.co.me

Za izdavača

Ivana Vujović

Donator

Ova publikacija je nastala uz podršku
Ambasade Velike Britanije u Podgorici.

Publikacija ne sadrži formalno
saopštenje i ne predstavlja nužno
službeni stav donatora.

CIP - Каталогизација у публикацији

Централна народна библиотека

Црне Горе, Цетиње

ISBN: 978-9940-9407-1-3

COBISS.CG-ID: 20031504